

Intensiv handel inför helgen i Jerusalem.

Rundbrev september 2007.

Jerusalem den 26 september 2007

Kära vänner!

Efter ett oförglömligt veckoslut vill jag nu åter skriva några rader till er. Vi befinner oss mitt uppe i den underbaraste tiden på hela året som mest består av mellandagar eftersom högtiderna infaller så tätt. Den 12 september tog vi emot år 5768. I den judiska traditionen firas nyåret, *Rosh hashana*, till minne av Adams - mänsklighetens - skapelse. Därför önskar jag inte bara våra judiska läsare utan er alla: *Shana tova* - Gott nytt år!

Tio dagar efter nyårsdagen infaller årets heligaste dag, *Yom kippur*, Försoningsdagen. Denna dag kallas i den judiska traditionen också bara "Dagen", eftersom ingen annan dag på året kan mäta sig med den. I år sammanföll den med sabbaten nu i lördags. Varje år är den lika gripande. Närhelst jag lyssnade på radion i fredags pågick program som på olika sätt belyste försoningsdagens djupa budskap om försoning mellan Gud och människa och mellan människa och människa. Ett par timmar innan Dagen går in upphör dock alla radio- och TV-sändningar, och man märker hur en hel nation bereder sig att möta sin Gud. Det gäller att vara hemma i tid, för när dagen gått in upphör all vanlig trafik och staden präglas av en stillhet som man nog bara kan uppleva här i hela världen på just det sättet. Skulle man upptäcka en bil är det ett uttryckningsfordon eller en akuttransport. Människorna strömmar till synagogorna, där gudstjänsterna

avlöser varandra och varar i flera timmar under denna årets längsta böndag. Många tillbringar också natten i synagogan, så man kan gå in i snart sagt varje synagoga när som helst och möta människor djupt försjunkna i bön.

Ibland hör man kristna påstå att judar är egenrättfärdiga och inte förstår att de behöver syndernas förlåtelse. Jag önskar att de som hyser sådana fördomar kunde uppleva en Försoningsdag här. Själv vill jag nog snarare vända på det och fråga: Hur är det med kristnas behov av försoning? Botdagen som firades i min barndom är sedan länge avskaffad, vilket väl måste bero på att man inte längre upplever den som aktuell. Visst är försoningstemat centralt under årets söndagar, men steget är ändå väldigt stort till den judiska dagen "D", som iakttas av 95 procent av Israels judiska befolkning! Och då handlar det inte om festgudstjänster med samkväm efteråt utan om långa liturgier och syndabekännelser under sträng fasta i 25 timmar. Det kanske är vi kristna som börjar tappa behovet av botgöring och syndernas förlåtelse? I varje fall är den

Relief i Titusbågen på Forum Romanum i Rom. Man ser hur romarna för med sig den sjuarmade ljusstaken från Jerusalems tempel, som de förstörde år 70.

judiska Försoningsdagen något att pröva sig inför, och framför allt bör den stämma kristna som förhäver sig över sina äldre syskon till eftertanke.

Detta är något som blev mycket aktuellt för min del i år. När jag satt och föreberedde en föreläsning om Försoningsdagen på Svenska teologiska institutet i fredags, gjorde jag en sökning på internet som gällde en av bönerna i synagogans gudstjänst på *Jom kippur*. Genast hamnade jag på en

kristen antisemitisk hemsida som med hänvisning till Joh 8:44 och Matt 23 hävdar att judarna är fariséer och att synagogan är "Satans synagoga". Det slog mig då att just orden "Satans synagoga" skulle läsas i kyrkorna runt om i Sveriges land nu i söndags. Episteltexten utgjordes nämligen av Upp 2:8-11 där dessa ord ingår.

Detta textval är minst sagt olyckligt och vittnar om både okänslighet och okunnighet inför antisemitismen. Själva kombinationen av orden "Satan" och "synagoga" - alltså det mest djävulska och det mest judiska - har ingått i den kristna antijudiska traditionen ända sedan fornkyrkan och har tiderna igenom förmedlat en ytterst negativ uppfattning av judendomen. Otaliga är de

synagogor som skändats och förstörts och de judar som fördrivits och mördats med dessa ord som drivkraft.

Med kännedom om detta är det oansvarigt att läsa upp en sådan text utan att förklara den. Eftersom man kan förmoda att de präster är lätt räknade som griper sig an denna svåra text i predikan, bör den med det snaraste bytas ut eller avgränsas på ett sådant sätt att dessa ord inte kommer med. Vi är ju inte bara ansvariga för vad vi läser upp i våra kyrkor utan också för hur det uppfattas. Jag är glad att sist i detta rundbrev kunna bifoga en insändare till *Kyrkans tidning* av fondens styrelsemedlem Jesper Svartvik, i vilken han tar upp några av de många problem som är förenade med denna text. Valet av den texten på sextonde söndagen efter Trefaldighet visar att vi verkligen har mycket kvar att göra för att förbättra relationerna mellan judar och kristna.

För närvarande ägnar jag den mesta tiden åt den lärobok om antisemitismen för svenska högstudier och gymnasier som Svenska kommittén mot antisemitism gett mig i uppdrag att skriva nu i höst. Det största problemet är att materialet är så enormt, och att det därför är svårt att göra det rätta urvalet. Det gäller ju att försöka få våra ungdomar att förstå något av vidden och djupet av denna ondska och framför allt att känna igen antisemitismens vidriga ansikte bakom dess många masker, inte minst idag.

Apropå "Satans synagoga" har jag blivit inbjuden att tala i samband med att minnet av Kristallnatten högtidlighålls den 8 november i Stockholm. Som bekant förstördes de flesta synagogor i Tyskland och Österrike natten mellan den 9 och 10 november 1938. Tidpunkten för denna våldsamma skändning, varvid också flera judar dödades och omkring 30 000 fördes till koncentrationsläger, var nog ingen tillfällighet - Luthers födelsedag. I vilket fall som helst har de lutherska kyrkorna ett särskilt ansvar att bearbeta och motarbeta den antijudiskhet som har djupa rötter i den egna traditionen. Mötet kommer att

Den sjuarmade ljusstaken från en pelare i synagogan i Roms antika hamnstad Ostia från första århundradet. Jerusalems tempel förstördes, men Torans ljus kunde ingen släcka. Synagogan är en av hemligheterna bakom det judiska folkets överlevnad.

äga rum på Judiska Församlingen på Wahrendorfsgatan. Intresserade kan vända sig till Lena Jersenius, tel. 08-6676090; info@skma.se

Jag vill också påminna om några andra tider. Nästa kurs i Rom äger rum den 12-17 november. För närmare information, kontakta Inger Lindau, Borggatan 6, 26357 Höganäs; 042-331941; inger.lindau@swipnet.se. Kursintyg utfärdas.

Min årliga föreläsningsresa i Sverige blir som vanligt i februari och början av mars nästa år. Programmet börjar redan fyllas, men hör av er om önskemål finns om kurser och föreläsningar.

Årets sommarkurs om synagogan samlade omkring 150 deltagare, och vi upplevde att intresset var så stort och stämningen så god att vi inte tvekade att boka in tid för nästa sommarkurs.

Precis som i år kommer den att äga rum veckan efter midsommar på stiftsgården i Skellefteå och följande vecka på Helsjöns folkhögskola. Vi kommer att ge närmare upplysningar i kommande nyhetsbrev. Vi vill också meddela att vi hade glädjen att fira jubileumsfondens ordförande, Börje Hedman, på hans 70-årsdag som inföll under sommarkursen på Helsjön. Vi upprepar våra varma välgångsönskningar till honom och Marianne!

Börje och Marianne Hedman.

Många har hört av sig och undrat om jag nu ska flytta till Sverige. De har nämligen läst om min utnämning till docent i judaistik vid Lunds universitet. Jag kan lugna er: Jag vill inte lämna Jerusalem! Docenturen innebär inte en tjänst utan endast ett akademiskt erkännande, som jag verkligen gläder mig åt. Men arbetet för fonden fortsätter precis som tidigare.

En praktisk sak till: Jag har skickat ut den nya utgåvan av *Uppbrottet* till er som beställt den. Men skulle ni av någon anledning ändå inte ha fått den eller vill ha den nu, så hör av er till Anita Taranger (tel. 0392-36021; anita.taranger@hotmail.com) eller till mig, så kommer boken så snart som går.

I högtidernas stad Jerusalem, där muslimerna just nu firar fastemånaden *Ramadan* i - som de så vackert uttrycker det - "den barmhärtige Förbarmarens namn" och judarna förbereder sig för lövhyddohögtiden som går

in i kväll, känner jag mig innesluten i mångas vänskap och välsignelser - givetvis också från er, kära vänner!

Ett varmt tack och alla goda önskningar!

Er tillgivne,

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer

Adress i Israel: Hatekufa 17/4, 92628 Jerusalem;

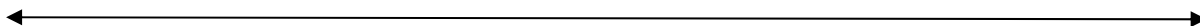
tel. 00972-2 648 1979 eller 00972-50 685 0346 (mobil)

E-postadress: goran.larsson@judiskkristnarelationer.se

Hemsida: www.judiskkristnarelationer.se

PlusGiro (Postgiro) 195 85 45-4

Bankgiro: 5374-4249

Svenska kyrkan och ”en Satans synagoga”

Det är glädjande att vi i våra tidningar numera regelbundet kan läsa om de olika religionernas högtider. Flera journalister har nyligen intervjuat muslimer som berättar om fastemånaden ramadan; likaså uppmanas judar att beskriva hur *Jom kippur* (den stora försoningsdagen) firas. Denna den viktigaste dagen i den judiska kalendern inföll i år den 22 september. Än fler judar än vanligt samlas under denna helg i synagogor världen över för att rannsaka vad de har tänkt, sagt och gjort. Det liturgiska årets oomtvistliga höjdpunkt är sången *kol nidre* (”alla löften”) som handlar om brutna löften, om det man högtidligt har lovat men av olika anledningar faktiskt inte hållit. Dagen efter *jom kippur* samlades många i de svenskkyrkliga församlingarna för att lyssna till evangeliebokens bibeltexter och höra dem utläggas av Svenska kyrkans präster. Vilka texter lästes då i Svenska kyrkan den helg då så många judar samlas i Sveriges synagogor?

I 2002 års evangeliebok finns för första gången på sextonde söndagen efter Trefaldighet sändebrevet till församlingen i Smyrna (Upp 2:8-11) med det iögonenfallande uttrycket ”en Satans synagoga”. Johannes av Patmos skriver om en grupp människor som ”... kallar sig judar men inte är det utan är en Satans synagoga” (2:9, jfr 3:9). Var och en som ägnar några minuter åt att på Internet söka i vilka sammanhang uttrycket ”Satans synagoga” (och motsvarande uttryck på engelska) används inser att detta har varit och fortfarande är ett fruktansvärt vapen i händerna på antisemiter.

Det finns därför anledning att ställa ett antal frågor:

(a) Varför översattes grekiskans *synagoge tou satana* med ”en Satans synagoga”? Enligt uppslagsdelen i Bibel2000 kunde ”Ordet synagoga ... användas om församlingar, sammankomster och möteslokaler även i icke-judisk miljö” (fotnoten i Bibel2000 till Jak 2:2). Men idag är det inte så med ordet ”synagoga”. Dess innebörd än nu

snävare eftersom det enbart avser en samlingslokal för *judar*. Är det då lämpligt att översätta med ”en Satans synagoga”? Det är möjligt och hade varit minst lika lämpligt att översätta det grekiska uttrycket med exempelvis ”en Satans församling”.

(b) Viktigare är det emellertid att fråga varför evangeliebokskommitténs ledamöter valde just denna text. Fanns det ingen teologisk fingertoppskänsla i gruppen?

(c) Kanske är det än viktigare att fråga hur det gick till när evangeliebokens texter granskades med hjälp av de riktlinjer som har angivits i det av Kyrkomötet antagna *Guds vägar*-dokumentet: ”I vår kyrka vill vi arbeta för att få bort sådant som kan tolkas som antisemitism eller förakt för det judiska folket och försvara dess rätt till sin historia, sin tro och sina seder.” I detta fall handlar det inte ens om att ”få bort” – här var det fråga om en arbetsgrupp som aktivt ”lyfte in” en text.

(d) Hur utlade de svenskkyrkliga prästerna denna söndag denna text? Det vanligaste är att ingenting alls sägs om den andra läsningen. Det innebär att gudstjänstbesökarna – än en gång – lyssnade till en okommenterad bibeltext med en antijudisk verkningshistoria. Men inte vill vi väl att detta ska vara ännu en söndag då antijudiskheten hos svenskkyrkligt kristna förstärks? Kanske anser någon att texter som denna inte påverkar oss, att de går oss spårlöst förbi. Men varför läser vi dem då i våra gudstjänster? Kanske försökte prästen betona att Uppenbarelseboken nedtecknades ”i en tid av skärpta religionsmotsättningar” (fotnoten i Bibel2000). Men så är det ju inte idag. Vår egen tid präglas inte av motsättningar mellan judendom och kristendom. Tvärtom, alla goda krafter söker förbättra redan goda relationer mellan judar och kristna. Därmed kvarstår frågan: varför valdes just denna text? Än mer frapperande blir det med tanke på en av bönerna för denna söndag: ”Evige Gud, som är Herre över liv och död, lös oss från ångest och dödsfruktan.” Det är faktiskt uttryck som ”en Satans synagoga” som har bidragit till att Jesu eget folk i den kristna delen av världen har levt långliga tider just i ”ångest och dödsfruktan”. Denna bön kan gå i uppfyllelse först när kristna besinnar sitt ansvar. Den gångna helgen besinnade judar att det de har lovat inte alltid har uppfyllts. Vad behövs för att vi ska inse att de högtidliga löftena i *Guds vägar*-dokumentet ännu inte har infriats?

Jag vill avslutningsvis gärna citera det redan åberopade *Guds vägar*-dokumentet: ”Tankemodeller, om vilka vi av erfarenhet vet att de rymmer stora risker att kränka människor av annan tro, måste kyrkan vara särskilt vaksam mot. [...] När stoltheten över den egna traditionen kombineras med ödmjukheten inför både det egna och andras arv, kan ett verkligt samtal börja.”

Jesper Svartvik

/präst, docent i Nya testamentets exegetik vid Lunds universitet, samt ordförande för Svenska kommittén mot antisemitism/